

MEMÒRIA

dracma

A R Q U E O L O G I A

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL PASSEIG DE TORRAS I BAGES,
85-105. CASA BLOC. SANT ANDREU - BARCELONA

R/N 470 K121 NB 2021-1-32480

CODI:0 05/21

18 de febrer de 2021

Carles Carbonell Badia

SUMARI

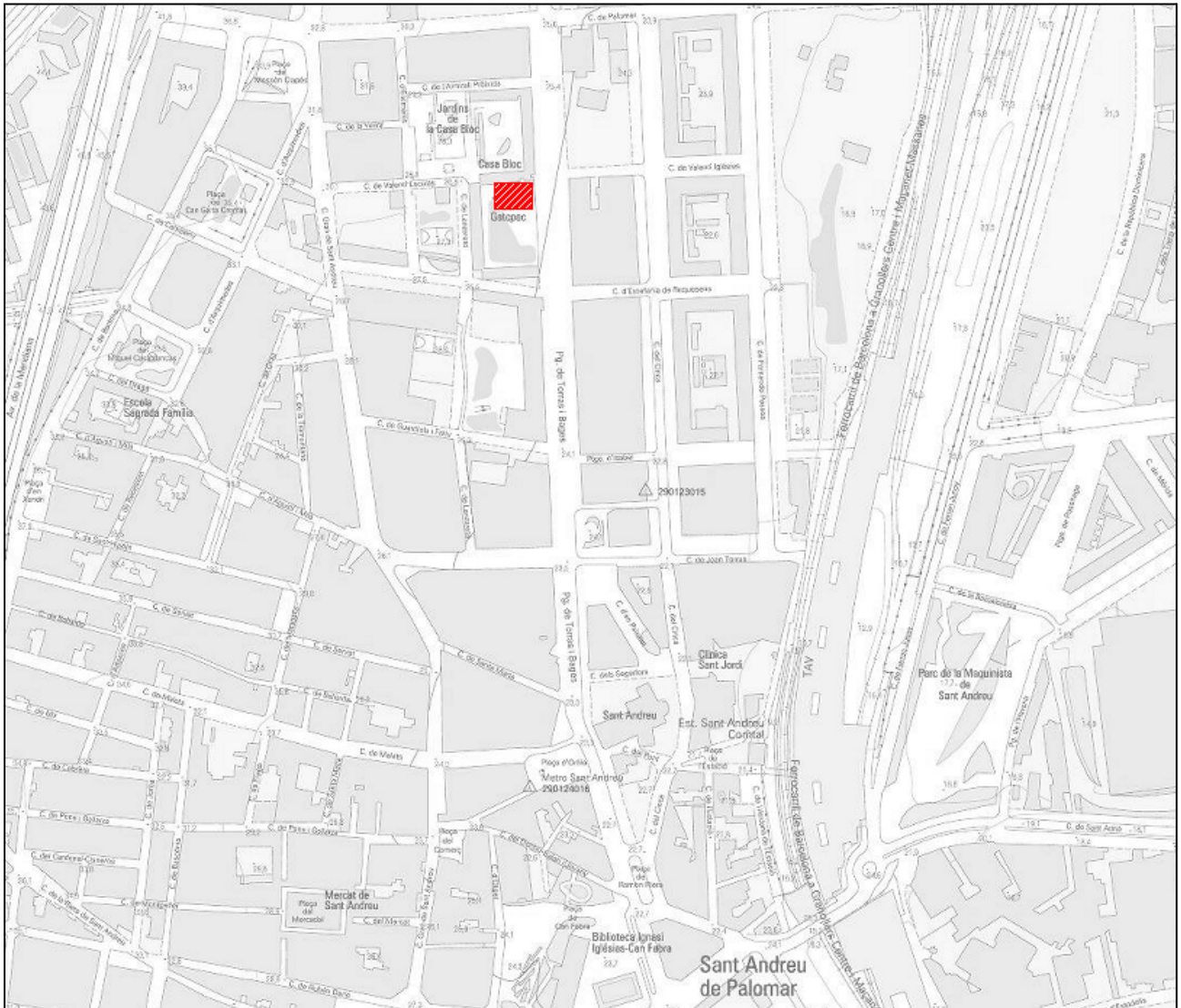
FITXA TÈCNICA	2
SITUACIÓ	3
MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	4
CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC	4
CONTEXT HISTÒRIC	4
LA CASA BLOC	6
ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS	7
MOTIVACIÓ I OBJECTIUS	8
FONAMENTS DE DRET	8
TREBALLS REALITZATS	9
METODOLOGIA	10
RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ.	10
FASE 1.- ESTRUCTURES DEL EDICLE ORIGINAL (1933-1939).	11
FASE 2.- ESTRUCTURES DEL BLOC FANTASMA (1945-1946).	12
CONCLUSIONS	12
BIBLIOGRAFIA	13
NETGRAFIA	13
ANNEX I. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA	
ANNEX II. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA	
ANNEX III. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA	
ANNEX IV. FITXES D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES	

1. FITXA TÈCNICA

Lloc de la Intervenció	Passeig de Torras i Bages, 85-105. (Casa Bloc)
Terme Municipal	Barcelona (Barcelonès)
Districte	Sant Andreu
Codi	005/21
Coordenades	ETRS89: X: 432390.5 / Y: 4588004.4
Promoció	INCASOL
Execució Intervenció	Dracma Arqueologia
Direcció Tècnica	Carles Carbonell i Badia
Tipus d'Intervenció	Preventiva terrestre
Activitat Autoritzada	Documentació i Excavació Arqueològica
Dates Autoritzades	Del 16 al 20 de febrer de 2021.
Dates d'Execució	Del 16 al 17 de febrer de 2021.
Paraules Clau	Casa Bloc s.XX
Resum	<p>La present intervenció ha permès localitzar i documentar 2 dels tancaments perimetrals de l'Edicle original dels anys 30, així com les restes de la part aerea del tancament. Més concretament, es tractaria d'un sòcol de pedra que ocuparia la part baixa del tancament, per sobre de la fonamentació i immediatament per sota de la paret de maó.</p> <p>També ha estat possible localitzar i documentar tres dels tancaments perimetrals de l'edifici anomenat <i>Bloc Fantasma</i>, edificat entre 1945 i 1946, així com de la mitgera longitudinal que separava l'edifici en 2 crugies.</p>

2. SITUACIÓ

La present intervenció arqueològica preventiva s'ha dut a terme en un espai situat entre el passeig de Torras i Bages, 85-105 i els Jardins de Gatcpac, dins de l'àmbit de la Casa Bloc, al districte de Sant Andreu, a Barcelona.

Els coordenades UTM ETRS89 de l'espai afectat són:

X: 432390.5

Y: 4588004.4

Z: 25.40 msnm

3. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC¹

Geogràficament, l'actual districte de Sant Andreu s'emmarca en la part baixa del Pla de Barcelona, la gran unitat morfològica que, juntament amb la Serralada de Collserola, conformen la comarca del Barcelonès.

El Pla de Barcelona està obert al mar, limitat per la Serralada de Collserola i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des del Garraf i el Turó de Montjuïc fins el Turó de Montgat, més enllà del Besos.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el què, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el Pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectada per tots els moviments orogènics alpins.

En el miocè i el pliocè, damunt el sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de petits turons existents en el Pla de Barcelona, dels que Montjuïc n'és el més elevat. Destaquen també el dels Ollers, el de les Fàtzies o el Mont Tàber, tots ells d'antuvi engolits per l'urbanisme.

En l'anomenat Pla de Baix hi dominen damunt del sòcol paleozoic els materials al·luvials aportats per rieres provinents de la Serra i pels corrents marins.

4. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

4.1. CONTEXT HISTÒRIC²

La present intervenció es troba en una zona amb un alt interès arqueològic i valor històric per diverses raons. En primer lloc, es troba a escasos 500 metres del nucli històric de Sant Andreu del Palomar, documentat ja en el 992, quan en un document de permuta d'una herència es menciona el lloc anomenat Palomar. Una mica més tard, al 1034, apareixen els noms junts de

¹ (GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA, 1982).

² (AJUNTAMENT DE BARCELONA, [en línia]: [Història de Sant Andreu](#)); (GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA, [en línia]: [Sant Andreu de Palomar](#)); (CATALUNYA ROMÀNICA, [en línia]: [Sant Andreu de Palomar](#)); (CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA, [en línia]: [Nucli històric: Sant Andreu de Palomar](#)).

Sant Andreu, com a patró de la parròquia, i Palomar.

El terme o parròquia de Sant Andreu s'estenia per tot el nord i nord-est del pla de Barcelona, des de la muralla de la ciutat fins al marge del riu Besòs. No obstant, la transformació de l'antiga església de Santa Maria de les Arenes —Santa Maria del Mar— en parròquia a mitjan segle XI va prendre a Sant Andreu de Palomar tot el territori situat a migdia de la riera d'Horta, de la travessera al mar. Posteriorment, Sant Adrià al segle XII li va segregat la marina.

La construcció del Rec Comtal, entorn al 954, pel comte Miró I, donà una gran prosperitat al terme, i permeté la creació d'una indústria molinera i de grans sectors de regadiu. El nucli emblemàtic al voltant de l'església, va estar acompanyat d'un nucli d'habitatges ben presents en els segle XI-XIII.

Les relacions amb la ciutat de Barcelona, al llarg del segle XII, amb nobles col·laboradors de la monarquia i membres del Consell de Cent, com els Sants Climents, foren propietaris de terres a Sant Andreu de Palomar. Organitzats en Universitat dels Parroquians (el Comú que tenia els seus representants en els prohoms) els habitants d'aquell Sant Andreu no baixaven dels 500-600, malgrat els efectes de la pesta de 1348. D'ençà el segle XIV creixen considerablement les confraries; a Sant Andreu de Palomar se'n constitueix la dels Homes Forans, confirmada el 1401 pel rei Martí, que aplegava els habitants del terme que encara no havien assolit la categoria de parroquians. Al Coll de Finestrelles, lloc de pas per a aquells que travessaven el Pla de Barcelona provinents dels Pirineus, fou construït l'hospital de Vallbona, on els homes forans malalts i els captaires podien fer-hi estada.

Ja al segle XVI s'inicià un període d'expansió de les masies en la demarcació del poble de Sant Andreu de Palomar, per part d'una classe mitjana organitzada. Al llarg del temps es van anar conformant els diferents carrers entorn de l'eix del carrer Gran, antiga via romana.

El 1716, amb el Decret de Nova Planta, els poblats del pla situats fora de les muralles de Barcelona es van independitzar administrativament i van mantenir, només, la subjecció religiosa corresponent. És a partir d'aquí que aquests pobles comencen a tenir ajuntaments propis. Cap al 1880 el municipi de Sant Andreu estava dividit en cinc districtes o barris, que eren el barri del Besòs, Mercadal, Sant Pacià, Estadella i Roquetes.

La industrialització iniciada a mitjan s. XIX fou lenta i l'activitat agrícola (blat, cànem, blat de moro, llegums, patates, vinya), ocupà bona part de la població durant el s. XIX i fins ben entrat el XX. Les dues primeres fàbriques de vapor foren la de filats de Ferran Puig (1843), que esdevingué la important empresa Filatures de Fabra i Coats, una de les primeres de l'Estat espanyol, i la dita d'El Vapor del Rec o La Cotonera, inaugurada poc abans.

Finalment, en 1897 l'Ajuntament de Barcelona va aconseguir l'agregació definitiva dels pobles

del pla després d'haver sol·licitat l'annexió en diverses ocasions anteriors, en el 1879 i el 1885.

El creixement demogràfic, continuat des del s. XVIII i primera meitat del XIX tingué un augment del 820% entre el 1860 i el 1920. A la segona meitat del s. XIX s'inicià la urbanització moderna del terme. L'ocupació quasi total de l'antic terme s'ha realitzat a partir del fort corrent migratori vers la regió de Barcelona des dels anys cinquanta.

4.1.1. LA CASA BLOC

Malgrat aquesta proximitat amb el nucli històric de Sant Andreu del Palomar, la principal motivació per a dur a terme la intervenció arqueològica recollida a la present memòria és que l'indret es troba entre el passeig de Torras i Bages, 85-105 i els Jardins de Gatcpac, dins de l'àmbit de la Casa Bloc, declarada el 1993 Bé d'Interés Cultural.

El Govern de la Generalitat de Catalunya, que donà suport mitjançant diversos encàrrecs a l'ideari arquitectònic del GATCPAC, encomanà al grup el projecte i la construcció (1932-36) d'una agrupació d'habitatges obrers a Sant Andreu, amb la intenció que la proposta es convertís en el model per a la realització d'un ambiciós programa d'habitatges econòmics, que no es dugué a terme. El resultat, un bloc lineal en doble U, és d'una gran importància en la història del Moviment Modern a Catalunya, ja que es tracta de la primera materialització dels postulats teòrics lecorbuserians sobre els Immuebles-Villas, en els quals els criteris fonamentals són el màxim alliberament per a espais verds i equipaments comuns, la racionalitat funcional que permeten els habitatges dúplex amb l'accés estructurat per carrers corredor i, quan a la disposició dels habitatges, assolellament òptim i ventilació creuada. Així l'orientació esdevingué una de les entrades projectuals determinants, amb el desenvolupament del corredor d'accés seguint el nord i l'oest i la col·locació de les sales d'estar i les terrasses a l'altra banda. La forma del bloc, després desvirtuada amb la construcció d'una sisena ala, permetia la creació de dos grans espais lliures visualment connectats al nivell de planta baixa. En aquesta, alliberada per l'elecció d'una estructura metàl·lica desvinculada dels tancaments, es preveia la col·locació d'un ampli programa de serveis col·lectius, que no es realitzà a causa del desenllaç de la Guerra Civil.³

Amb el final de la guerra, l'edifici fou incautat per l'Estat i utilitzat com habitatges per a la policia. És en aquest context que durant els anys 1940-1945 es va construir un edifici adossat (anomenat "Bloc Fantasma") a un dels testers d'un dels edificis, que l'any 2008 es va enderrocar per recuperar la idea del projecte original. De l'estudi del projecte d'enderroc es coneix que una part d'aquest *Edifici Fantasma* tenia un semisoterrani, que ocupava tot el llarg, però només la

³ (PUNT D'INFORMACIÓ URBANÍSTICA, [en línia]: [Fitxa: Casa Bloc](#)). També recollida al Projecte d'intervenció Arqueològica redactat pel Servei d'arqueologia de Barcelona.

meitat de la cruïxa del bloc. Aquesta edificació es bastí sobre una edificació de petites dimensions que tenia les funcions de vestíbul (edicle) de l'escala amb accés per Torras i Bages núm. 85.⁴

L'any 1986, el Servei de Patrimoni de la Diputació de Barcelona, actuant com a administradora de tres de les cinc escales de veïns que formen el conjunt de la Casa Bloc, endegà un projecte de restauració a càrrec dels arquitectes Jaume Sanmartí i Raimon Torres, que amb limitats recursos aconseguiren restaurar l'ala situada sobre el carrer Almirall Pròixida, realitzant obres a les façanes i elements comuns, renovant totalment les instal·lacions i les cobertes, i per últim recuperant i rehabilitant dos habitatges que restaren lliures, a tall de pis mostra, per indicar el camí del que podria ser la intervenció i recuperació global de la Casa Bloc. Per falta de recursos aquesta operació va quedar aturada.

L'any 1990 es redactà, per part de la Direcció General del Patrimoni Cultural Serveis del Patrimoni Arquitectònic, un expedient de Declaració de Bé d'Interès Cultural, que acabà -com ja hem comentat- amb la resolució de 7 de gener de 1993 i la seva posterior publicació al DOGC de 12 de febrer de 1993.⁵

4.2. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Des del punt de vista arqueològic, cal destacar l'antiga masia de les Carasses (Grup Escolar Ignasi Iglésias)⁶, construïda a mitjans del s. XVII i catalogada com a bé cultural d'interès local (Nivell B). Aquest edifici es localitza dins de l'entorn de protecció de la Casa Bloc, a uns escasos 80 metres de la zona que ens ocupa. Edifici inclòs al vigent Catàleg del Patrimoni Arquitectònic, Històrico-Artístic de la ciutat de Barcelona (fitxa 827). Es tracta d'una antiga masia senyorial de tres plantes del segle XVII fou modificada durant el primer quart del segle XIX per Jaume Oliveras, qui afegí els dos cossos laterals amb galeries cobertes amb terrat i la decoració de la façana primitiva i els balcons, amb les figures de terracota que donaven nom a l'edifici. L'interior i l'entorn han estat repetidament modificats des que el 1931 s'instal·là l'escola que encara l'ocupa.

Uns 500 metres més a nord de la zona que ens ocupa, seguint el mateix passeig de Torras i

⁴ Informació aportada de forma oral per Maria del Mar Mota González, arquitecta de la coordinació de Serveis Patrimonials de Incasòl, i per l'arquitecte Victor Seguí. També recollida al Projecte d'intervenció Arqueològica redactat pel Servei d'arqueologia de Barcelona.

⁵ (PUNT D'INFORMACIÓ URBANÍSTICA, [en línia]: [Fitxa: Casa Bloc](#)). També recollida al Projecte d'intervenció Arqueològica redactat pel Servei d'arqueologia de Barcelona.

⁶ (PUNT D'INFORMACIÓ URBANÍSTICA, [en línia]: [Fitxa: Les Carasses \(Grup Escolar Ignasi Iglésias\)](#)). També recollida al Projecte d'intervenció Arqueològica redactat pel Servei d'arqueologia de Barcelona.

Bages, trobem la torre de Bell-Lloc⁷, una torre senyorial del del segle XI que s'ubicaria aproximadament on actualment està instal·lada Hidroelèctrica de Catalunya (ENDESA).

Es coneix, per informació bibliogràfica, que la torre estava assentada sobre una vil·la romana malgrat no coneixem els materials arqueològics apareguts que ho justifiquin. L'actual alteració per diverses obres de part del traçat de la vella infraestructura permet fixar l'interès en, entre d'altres, la hipotètica situació de la històrica torre de Bell-lloc. De possible origen romà i vinculada a la centuriació del territori, documentalment és coneguda la vinculació de l'edifici defensiu medieval a la custòdia del proper rec, restant alhora ubicat al peu de l'antiga *Strata Subteriora*.

Potser aprofitada estructuralment en moments posteriors, fóra una línia de recerca acceptable considerar que l'antiga fortificació es transformà en la coneguda Can Vinyes, explotació agrària que perdurà fins a la construcció de les casernes d'artilleria de Sant Andreu, en el primer terç del segle passat.

5. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

L'objectiu de la present intervenció ha estat la de localitzar i documentar -en cas de conservar-se- les estructures pertanyents a l'edifici anomenat *Edicle*. La intenció d'aquesta tasca ha estat la d'obtenir informació sobre la seva factura i ubicació exacte per a una possible reconstrucció posterior de l'edifici que permeti solucionar els problemes d'accessibilitat existents a l'edifici núm. 85, a causa dels esglaons que separen el vestíbul actual i la vorera.

També es contemplava aprofitar la intervenció per estudiar les característiques de l'edifici conegut com a *Bloc Fantasma*, enderrocat l'any 2008.

La realització del projecte d'intervenció arqueològica ha estat coordinat pel Servei d'Arqueologia de Barcelona d'acord amb el promotor del projecte i la direcció de l'obra. La direcció tècnica de l'excavació ha estat duta a terme per l'arqueòleg de DRACMA ARQUEOLOGIA Carles Carbonell Badia, amb el corresponent permís de la Direcció General del Patrimoni Cultural autoritzant la intervenció a la zona afectada entre el 16 i 20 de febrer de 2021.

6. FONAMENTS DE DRET

Atès el seu caràcter preventiu i en base al Projecte d'Intervenció Arqueològica, l'excavació ha tingut com a darrera finalitat la de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que

⁷ (CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA, [en línia]: [Intervenció: Torre de Bell-lloc](#)).

poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, seguint l'objectiu que marca la Llei 9/1993 del 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

7. TREBALLS REALITZATS

La present intervenció ha consistit en el seguiment i documentació dels rebaixos de terres necessaris per a localitzar -en cas de conservar-se- les estructures pertanyents a l'edifici anomenat *Edicle*.

Amb aquesta finalitat, i seguint el Projecte d'intervenció Arqueològica redactat pel Servei d'arqueologia de Barcelona, s'ha procedit a l'obertura d'una cala informativa de 5,0 metres d'amplada per 12,30 metres de llarg.

Aquests rebaixos s'han dut a terme de forma mecànica en la seva totalitat, iniciant-se amb la retirada de la solera de formigó **UE 20**, que cobria aproximadament la meitat de la cala. Una vegada picada i retirada aquesta capa de formigó, quedà al descobert una capa de sauló i restes de material constructiu -**UE 18**- que cobria el coronament del conjunt d'estructures documentades.

Com que el propòsit de la intervenció era el de localitzar i documentar la situació exacta i factura de les diferents estructures es va optar -seguint les directrius del Projecte d'intervenció Arqueològica i les necessitats del promotor de l'obra- de no continuar el rebaix una vegada aconseguits aquests objectius, quedant situada la cota final del rebaix aproximadament a 1,60 metres per sota del rasant del carrer. És per aquest motiu que no s'ha assolit la cota inferior de cap de les estructures documentades.

Figura 1⁸. Imatge de la construcció de l'Edicle

⁸ Imatge aportada per Maria del Mar Mota González, arquitecta de la coordinació de Serveis Patrimonials de Incasòl.
www.dracmarqueologia.com

8. METODOLOGIA

Pel que fa a la metodologia emprada, per dur a terme la intervenció s'ha seguit la més adient segons el moment a criteri del director de la intervenció dins els límits que marca el projecte d'intervenció arqueològica i la pròpia llei. Pel que fa al sistema de registre, s'ha utilitzat l'ideat per Harris i Carandini⁹, assignant un número d'unitat estratigràfica (UE) per a cadascun dels estrats, farciments, retalls o qualsevol altra entitat apareguda durant el procés d'excavació.

Com a annex de la present memòria s'inclou també la planimetria general de la intervenció, situant tant els rebaixos efectuats com els elements estructurals documentats en relació a la planta de la Casa Bloc. Aquesta planimetria inclou, a més dels plànols de situació, les plantes i seccions necessàries en les escales gràfiques adequades per a la seva comprensió. La planimetria ha estat tractada informàticament a través del programa AutoCAD.

Des de l'inici de la intervenció s'ha realitzat també la corresponent documentació fotogràfica en format digital.

9. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ.

A continuació passarem a descriure els resultats obtinguts durant la intervenció arqueològica. A la planimetria s'hi exposa la situació exacta de cada una de les estructures localitzades així com totes les cotes absolutes.

Malgrat que el conjunt d'estructures documentades no presenten restes ceràmiques associades que les permetin situar cronològicament, tant per la seva factura com per les relacions estratigràfiques que mantenen entre elles podem establir dues fases constructives:

- 1. Estructures que formen part del *Edicle original (1933-1939)*.** Situem en aquesta fase les estructures de fonamentació que delimitaven aquest edifici: **UE 12** i **UE 14**, així com el sòcol de pedra sobre el fonament UE 12: **UE 11**.
- 2. Estructures que formen part del *Bloc Fantasma (1945-1946)*.** Formarien part d'aquesta fase la resta d'estructures documentades: fonamentació de les parets perimetrals del Bloc Fantasma (**UE 03, 04, 07 i 09**), així com la mitgera longitudinal que separava l'edifici en 2 crugies, **UE 05**. També el desaigua UE 16, que recollia l'aigua d'un baixant per la banda del Passeig Torras i Bages.

⁹ (HARRIS, 1991); (CARANDINI, 1997)

FASE 1.- ESTRUCTURES DEL EDICLE ORIGINAL (1933-1939).

Pel què fa a les estructures de l'anomenat *Edicle*, ha estat possible documentar 2 dels tancaments perimetrals d'aquest edifici: l'individualitzat amb la **UE 14**, que dona al Passeig Torras i Bages -al qual el tancament del *Bloc Fantasma* UE 09 se li col·locà al damunt- i el tancament perpendicular al mencionat Passeig -**UE 12**- que apareix seccionat per la mitgera del *Bloc Fantasma* UE 05. Malauradament, el bastiment del semisoterrani a la crugia occidental va acabar amb qualsevol rastre de la continuació del tancament de l'*Edicle* per aquesta banda de la mitgera. Ambdues estructures estan confeccionades amb morter de calç i sorra, amb presència abundant de graves, pedres de diversos tamanys i restes de material constructiu contemporani en encofrat perdut.

Cal destacar la localització sobre el fonament UE 12 de les restes de la part aèria del tancament de l'*Edicle*. Més concretament, es tractaria d'una filada de pedra semitreballada amorterada amb ciment, **UE 11**. Sabem que tots els tancaments de l'edifici original van ser confeccionats amb maó, així que molt probablement es tractaria d'un sòcol de pedra que ocuparia la part baixa del tancament, per sobre de la fonamentació i immediatament per sota de la paret de maó.

Aquesta hipòtesi queda reforçada per la una imatge de la construcció de l'*Edicle*, on queda palesa una factura diferent a la part baixa del mur.

Figura 2¹⁰. Imatge de la construcció de l'*Edicle*

Figura 3⁷. Ampliació de la Figura 2.

Aquest sòcol també apareix seccionat per la mitgera UE 05, així com per un desaigna del *Bloc Fantasma* -**UE 16**- que recollia l'aigua d'un baixant per la banda del Passeig Torras i Bages.

¹⁰ Imatge aportada per Maria del Mar Mota González, arquitecta de la coordinació de Serveis Patrimonials de Incasòl

FASE 2.- ESTRUCTURES DEL *BLOC FANTASMA* (1945-1946).

Pel què fa a l'anomenat *Bloc Fantasma*, ha estat possible localitzar i documentar tres dels tancaments perimetrals de l'edifici -**UE 03, 04, 07 i 09**- així com de la mitgera longitudinal que separava l'edifici en 2 crugies, **UE 05**. Totes aquestes estructures estaven bastides amb formigó, presentant una cara vista d'uns 50 cms a la seva part superior -feta amb la tècnica d'encofrat- i la resta d'estructura en encofrat perdut. Pel què fa a l'organització de l'edifici, s'ha pogut confirmar que la crugia occidental -la més allunyada al Passeig de Torras i Bages- disposava d'un semisoterrani que ocupava d'amplada tota la crugia. Aquest espai ha aparegut farcit de runa -**UE 02**- sens dubte fruit de l'enderroc de l'edifici en el 2008.

Respecte a la crugia oriental, per sota la capa de sauló que cobria el coronament de les estructures s'ha documentat l'estrat **UE 19**, de terra argilosa marró amb restes de material constructiu contemporani al qual retallen totes les estructures.

10. CONCLUSIONS

La present intervenció ha permès localitzar i documentar 2 dels tancaments perimetrals de l'Edicle original dels anys 30, així com les restes de la part aerea del tancament. Més concretament, es tractaria d'un sòcol de pedra que ocuparia la part baixa del tancament, per sobre de la fonamentació i immediatament per sota de la paret de maó.

També ha estat possible localitzar i documentar tres dels tancaments perimetrals de l'edifici anomenat *Bloc Fantasma*, edificat entre 1945-1946, així com de la mitgera longitudinal que separava l'edifici en 2 crugies.

La poca entitat dels rebaixos -aproximadament 1,60 metres per sota del rasant del carrer- no ha permès documentar par cota inferior d'aquestes estructures ni assolir els nivells geològics en cap punt de la cala. És per aquesta raó que en cap cas podem assegurar la inexistència de fases anteriors a les aquí exposades.

El director tècnic,

Carles Carbonell Badia
Barcelona, 16 de desembre de 2020.

11. BIBLIOGRAFIA

- CARANDINI, A. (1997). *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Editorial Crítica. Barcelona. 1997.
- HARRIS, E.C. (1991). *Principios de Estratigrafía Arqueológica*. Editorial Crítica. Barcelona. 1991.
- GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA. (1982). *Barcelonès i Baix Llobregat*. Vol. 8. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1982.

12. NETGRAFIA

- AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Història de Sant Andreu*. [en línia]. <<https://ajuntament.barcelona.cat/santandreu/ca/coneixeu-el-districte/historia>> [consulta 6/12/2020]
- GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. *Sant Andreu de Palomar*. Fundació Enciclopèdia Catalana. [en línia]. <<https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0059431.xml>> [consulta 6/12/2020].
- CATALUNYA ROMÀNICA. *Sant Andreu de Palomar*. Fundació Enciclopèdia Catalana. [en línia]. <<https://www.enciclopedia.cat/ec-catrom-2003801ab.xml>> [consulta 6/12/2020].
- CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: *Nucli històric: Sant Andreu de Palomar*. Ajuntament de Barcelona. [en línia]. <<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3414>> [consulta 6/12/2020]
- CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: *Intervenció: Torre de Bell-lloc*. Ajuntament de Barcelona. [en línia]. <<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3014>> [consulta 20/2/2021]
- PUNT D'INFORMACIÓ URBANÍSTICA: *Fitxa: Casa Bloc*. Ajuntament de Barcelona. [en línia]. <<https://ajuntament.barcelona.cat/informaciourbanistica/cerca/ca/fitxa/2941/--/--/cp/>> [consulta 20/2/2021]
- PUNT D'INFORMACIÓ URBANÍSTICA: *Fitxa: Les Carasses (Grup Escolar Ignasi Iglésias)*. Ajuntament de Barcelona. [en línia]. <<https://ajuntament.barcelona.cat/informaciourbanistica/cerca/ca/fitxa/2942/--/--/cp/>> [consulta 20/2/2021]

ANNEX I. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Serveis Territorials a Barcelona

CLT_2021_EXP_ARQ002PREV_1322 (R/N 470 K121 NB 2021/1-32480) d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva a: Casa Bloc, passeig de Torras i Bages 85-105 de Barcelona, Barcelonès, segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. En data 10 de febrer de 2021 (reg. d'entrada 9056-12124/2021) el senyor Jordi Ensenyat en representació d'INCASOL, ha sol·licitat autorització d'intervenció arqueològica preventiva de documentació amb realització de cales a la Casa Bloc de Barcelona, al passeig de Torras i Bages 85-105, sota la direcció de Carles Carbonell Badia del 15 al 19 de febrer de 2021.
2. En data 15 de febrer de 2021 l'arqueòloga territorial ha emès informe favorable sobre la sol·licitud esmentada amb canvi de dates.
3. En data 15 de febrer de 2021 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia ha proposat autoritzar la intervenció.

Motivació

Proposta d'execució de cales d'inspecció a la Casa Bloc de Barcelona.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).
2. Article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594, de 13.3.2002).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc:**

1. **Autoritzar** una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Persona o institució autoritzada: INCASOL
Lloc de la intervenció: Casa Bloc de Barcelona, Barcelonès.
Activitat autoritzada: Documentació i excavació.
Direcció de la intervenció: Carles Carbonell Badia
Terminis de realització: 16 al 20 de febrer de 2021.

Plaça Salvador Seguí, 1-9
08001 Barcelona
Telèfon 933 63 28 70

1

Doc. original signat per:
Maria Angels Torras Ripoll
17/02/2021

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la integritat d'aquest document a l'adreça web csv.gencat.cat

Original electrònic / Còpia electrònica autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

0H2NECMISAO6AC08EP2VVA4VF2A7VLI7

Data creació còpia:
17/02/2021 12:11:11

Data caducitat còpia:
17/02/2024 00:00:00

Pàgina 1 de 2

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Arxiu arqueològic del Museu d'Història de Barcelona (carrer F, 22, 08040 Barcelona).

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. **Notificar** aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant la consellera de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010
La directora,

M. Àngels Torras Ripoll

Doc. original signat per:
Maria Angels Torras Ripoll
17/02/2021

Document electrònic garantit amb signatura electrònica. Podeu verificar la integritat d'aquest document a l'adreça web csv.gencat.cat

Original electrònic / Còpia electrònica autèntica

CODI SEGUR DE VERIFICACIÓ

0H2NECMISAO6AC08EP2VVA4VF2A7VLI7

Data creació còpia:
17/02/2021 12:11:11

Data caducitat còpia:
17/02/2024 00:00:00

ANNEX II. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

LLISTAT D'IMATGES

1. Vista general de l'àrea afectada. Amb la solera de formigó UE 20 en primer pla.
2. Vista en detall del rebaix de l'estrat UE 18.
3. Vista del procés d'obertura de la cala.
4. Vista general de la cala acabada d'obrir.
5. Vista general del soterrani, que ocupava la crugia occidental (la més allunyada al Passeig de Torras i Bages). Aquest espai ha aparegut farcit de runa -UE 02-.
6. Vista del tancament perimetral del Bloc Fantasma UE 09 sobre les restes del fonament del Edicle UE 14. A la banda dreta, el sòcol del Edicle -UE 11- muntat sobre el fonament UE 12, sent tallat per la canalització UE 16.
7. Vista de detall del parament del sòcol UE 11 i la fonamentació UE 12.
8. Vista en detall de la canalització UE 16 tallant les estructures del edicle UE 11 i UE 12.
9. Vista del procés de cobriment de les restes amb geotextil.
10. Vista de la etapa final del rebliment indefinit de les restes.

1.- Vista general de l'àrea afectada. Amb la solera de formigó UE 20 en primer pla.

2.- Vista en detall del rebaix de l'estrat UE 18.

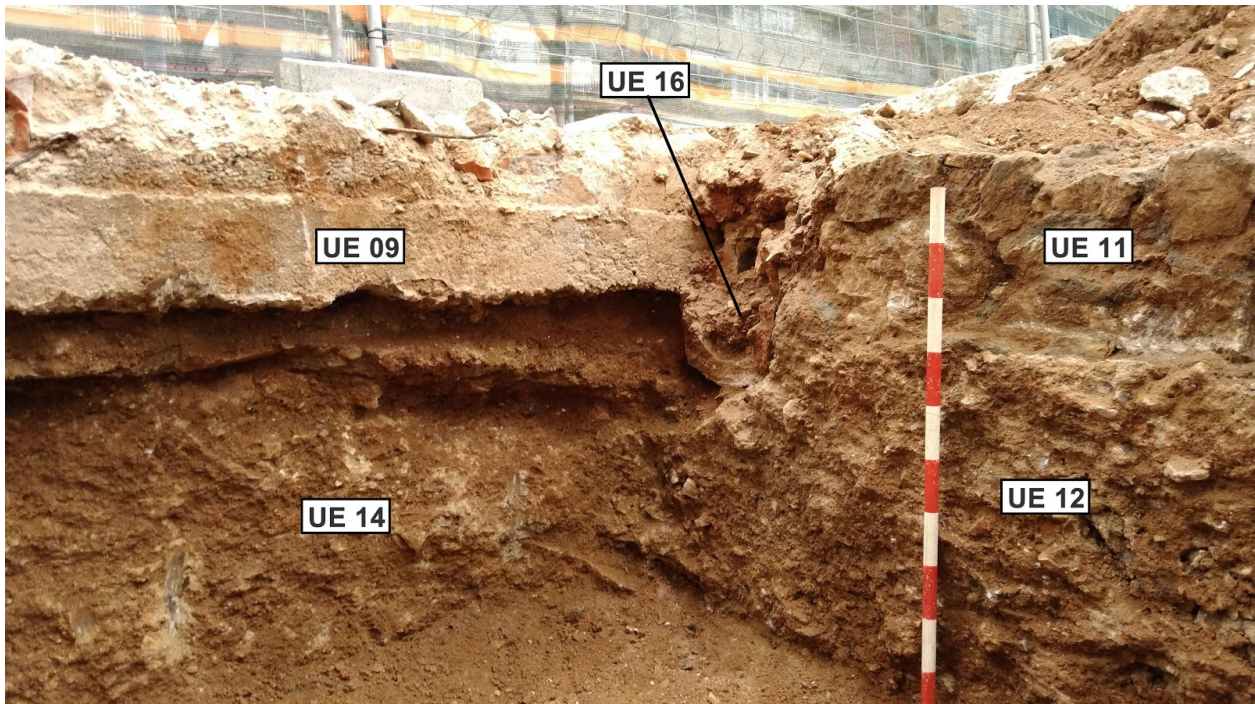
3.- Vista del procés d'obertura de la cala.

4.- Vista general de la cala acabada d'obrir.

5.- Vista general del soterrani, que ocupava la crugia occidental (la més allunyada al Passeig de Torras i Bages). Aquest espai ha aparegut farcit de runa -UE 02-.

6.- Vista del tancament perimetral del *Bloc Fantasma* UE 09 sobre les restes del fonament del Edicle UE 14. A la banda dreta, el sòcol del Edicle -UE 11- muntat sobre el fonament UE 12, sent tallat per la canalització UE 16.

7.- Vista de detall del parament del sòcol UE 11 i la fonamentació UE 12.

8.- Vista en detall de la canalització UE 16 tallant les estructures del edicle UE 11 i UE 12.

9.- Vista del procés de cobriment de les restes amb geotextil.

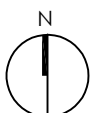

10.- Vista de la etapa final del rebliment indefinit de les restes.

ANNEX III. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

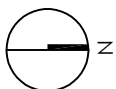
LLEGGENDA	
	Cala

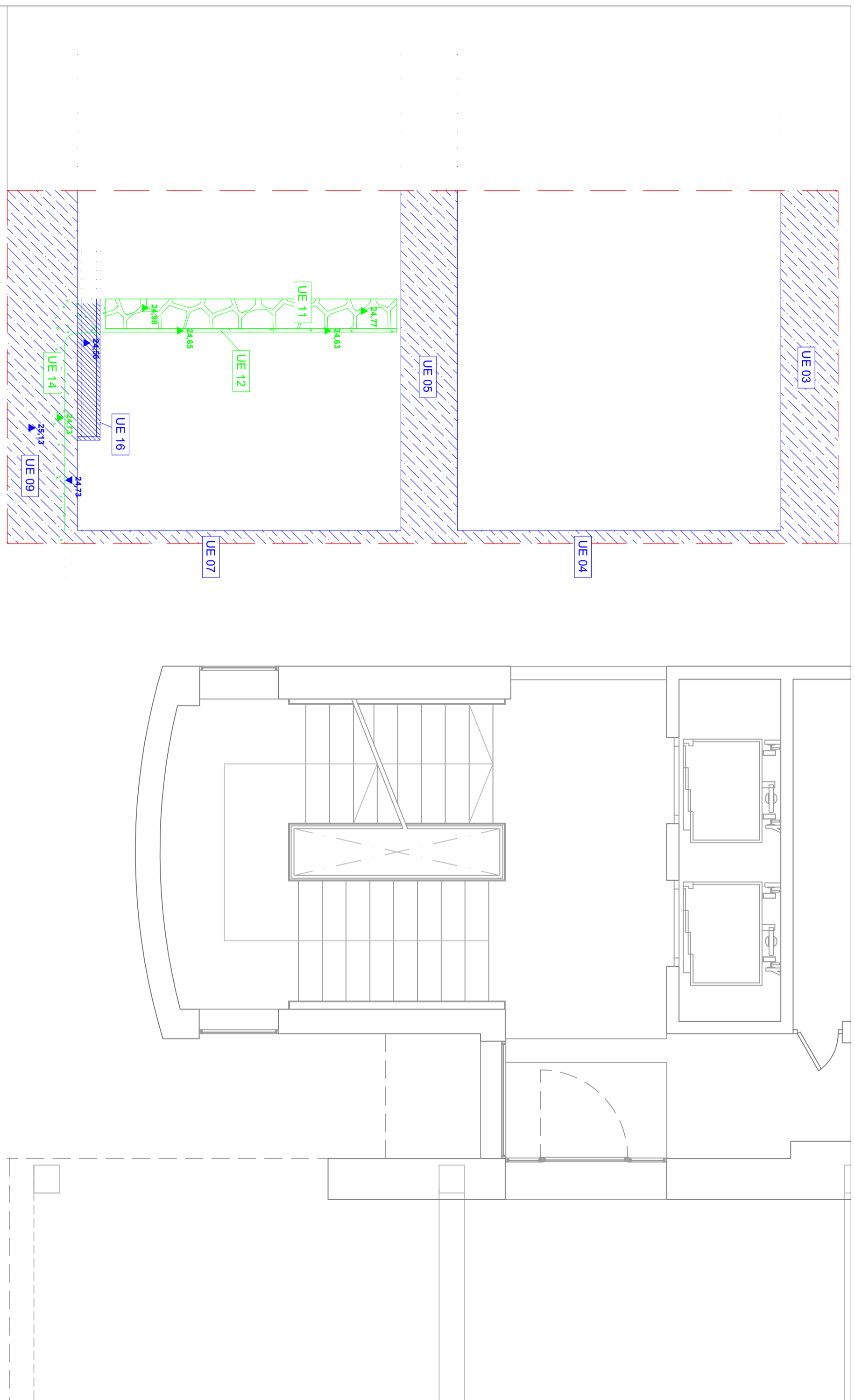
SITUACIÓ Passatge de Torras i Bages, 85-105. (Casa Bloc) Barcelona (Barcelonès), Codi: 005/21	NÚM.PLÀNOL 1
TIPUS DOCUMENT Plànol de situació de la Cala	DATA FEBRER 2021
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT INCASOL	ESCALA 1/1000
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA Carles Carbonell Badia	

PASSEIG DE TORRAS I BAGES

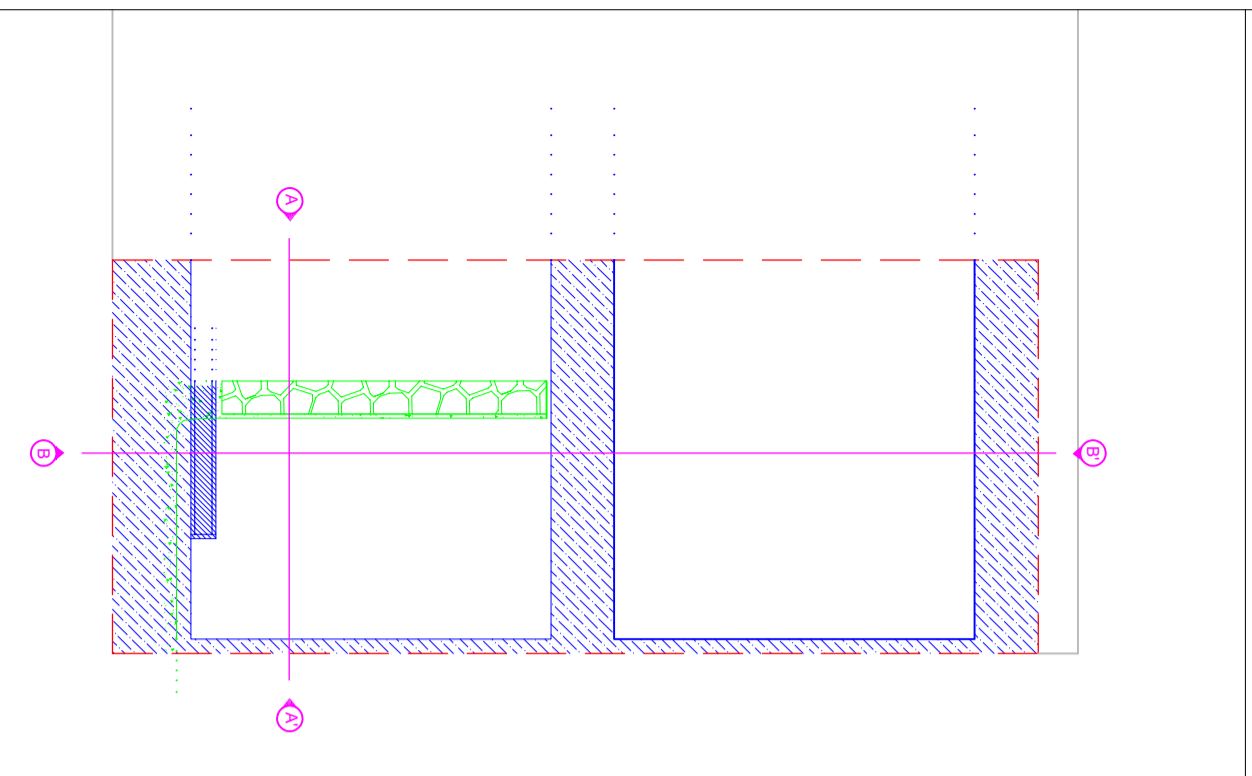
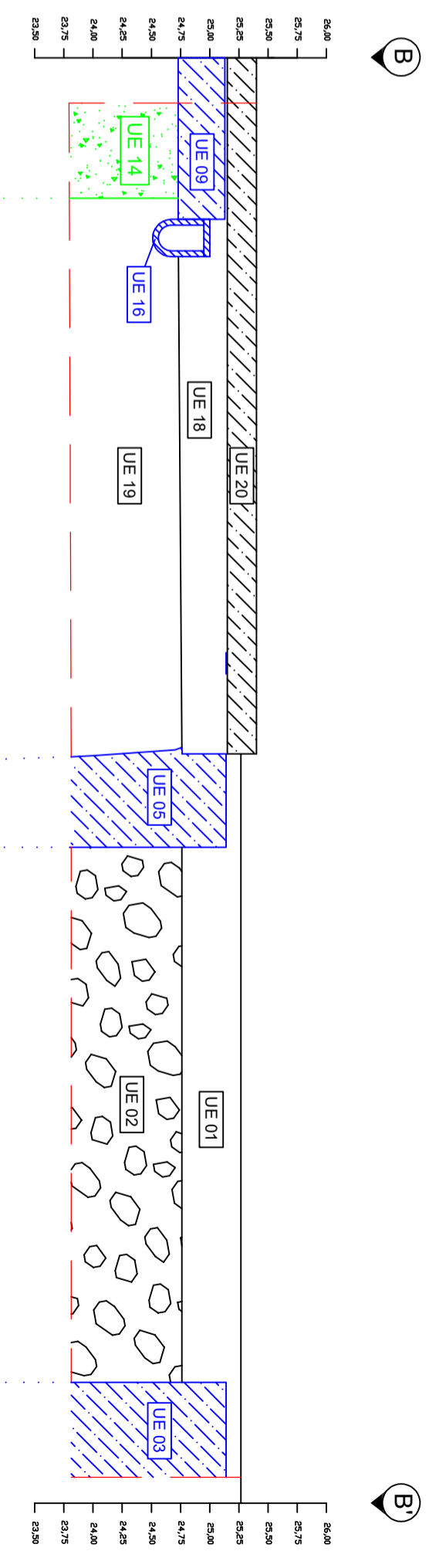
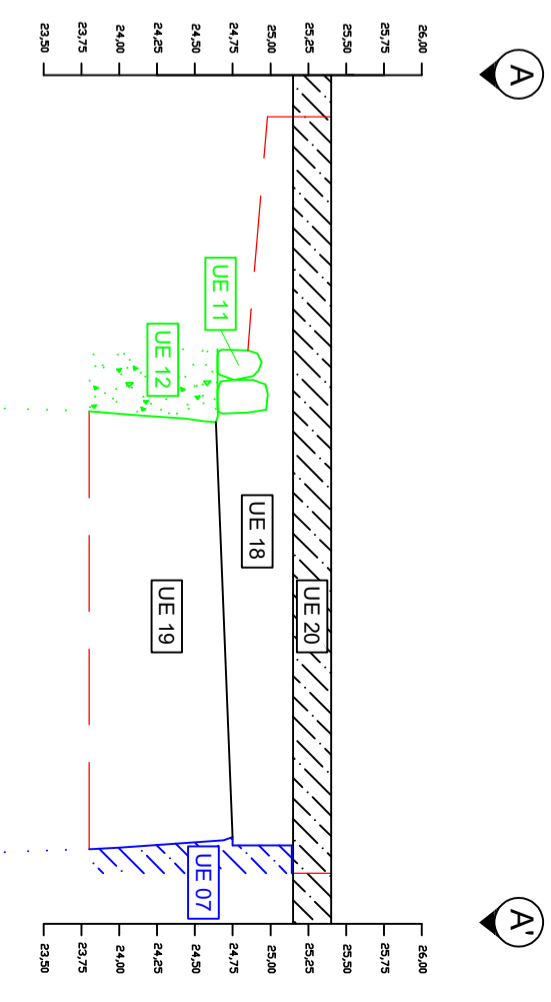

LLEGENDA	SITUACIÓ	NÚM.PLÀNOL
 FASE 1.- Estructures del edifici original (anys 30 del S.XX)	Passeig de Torras i Bages, 85-105. (Casa Bloc) Barcelona (Barcelonès), Codi: 005/21	2
 FASE 2.- Estructures del Bloc Fantasma (anys 40 del S.XX)	TIPUS DOCUMENT	DATA
 Límits de la cala	Plànol General de la Cala	FEBRER 2021
	PROMOCIÓ I FINANÇAMENT	ESCALA
	INCASOL	1/200
	DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA	
	Carles Carbonell Badia	

FASES	MATERIALS	ELEMENTS
<p> FASE 1. Estructures del edifici original (anys 30 d'a.S.XX)</p> <p> FASE 2. Estructures del Bloc Fontanso (anys 40 d'a.S.XX)</p>	<p> Sòcol de pedra semitepilada ombrerada amb ciment</p> <p> Fomentació de morter de calç amb sorra pedres i restes de material constructiu contemporani</p> <p> Formigó</p>	<p> Límits de la obra</p> <p> Unitat Estratègica</p> <p> 25,13</p> <p> 24,73</p> <p>Cotes absolutes (superior/inferior)</p>

SITUACIÓ	TIPIUS DOCUMENT	DATA
<p>Passatge de Força i Boges, 85-105 (Casa Bloc) Barceloneta (Barcelonès) Codi: 00521</p>	<p>Planta de detall de la obra PROMOCIÓ I FINANÇAMENT INCASOL</p>	<p>FEBRER 2021</p>
<p>DIRECCIÓ ARQUITECTÒNICA Carles Carbonell Boda</p>	<p>ESCALA 1/50</p>	<p></p>

FASES	MATERIALS	ELEMENTS
<p>FASE 1: Estructures del edifici original (anys 30 d'aix.XX)</p>	<p>Sòcol de pedra semitèrbolada omorterada amb ciment</p>	<p>--- Límits de la cobla</p>
<p>FASE 2: Estructures del bloc Fontanso (anys 40 d'aix.XX)</p>	<p>Fornimentació de morter de calc amb sorra pedres i restes de material constructiu contemporani</p>	<p>UE 19 Unitat Estrofrídica</p>
<p>---</p>	<p>Formigó</p>	<p>UE 19 Cotes absolutes (superior i inferior)</p>

SITUACIÓ	NOVI PLANO
<p>Posseig de Torras i Boges, 85:105 (Casa Bloc) Barcelonà (Barcelonès) Codi: 005271</p>	4
<p>TIPUS DOCUMENT</p>	<p>DATA</p>
<p>Seccions de la cobla</p>	<p>FEBRER 2021</p>
<p>PROMOCIÓ I FINANÇAMENT</p>	<p>ESCALA</p>
<p>INCASOL</p>	<p>1/50</p>
<p>DIRECCIÓ ARQUITECTÒNICA</p>	<p>dracma</p>
<p>Carles Carbonell Borda</p>	<p>dracma</p>

ANNEX IV. FITXES D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

UE 01	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRAT: Superficial Sauló	
SEQÜÈNCIA	Cobreix: UE 02,03,04,05.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,30 - 24,75	
INTERPRETACIÓ		
DATACIÓ	2008	

UE 02	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRAT: Rebliment	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 01. Es lliura a UE 03,04,05.	
COTA MÀX. / MÍN.	24,75 -	
INTERPRETACIÓ		
DATACIÓ	2008	

UE 03	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Formigó	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 01. En contacte amb UE 04, 05. Se li lliura UE 02.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,14 -	
INTERPRETACIÓ	Paret del soterrani de l' <i>Edifici Fantasma</i> .	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 04	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Formigó	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 01. En contacte amb UE 03, 05. Se li lliura UE 02.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,14 -	
INTERPRETACIÓ	Paret del soterrani de l' <i>Edifici Fantasma</i> .	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 05	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Formigó	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 01. En contacte amb UE 03, 04, 07. Farceix UE 06. Se li lliura UE 18.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,14 -	
INTERPRETACIÓ	Mitgera longitudinal que separa l' <i>Edifici Fantasma</i> en 2 crugies. També actua com a paret del soterrani.	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 06	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	NEGATIVA	
SEQÜÈNCIA	Farcida per UE 05. Talla UE 11,12,19.	
COTA MÀX. / MÍN.		
INTERPRETACIÓ	Rasa estructura UE 05.	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 07	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Formigó	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 18. En contacte amb UE 05, 09. Farceix UE 08. Se li lliura UE 18.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,14 -	
INTERPRETACIÓ	Tancament perimetral de l' <i>Edifici Fantasma</i> .	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 08	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	NEGATIVA	
SEQÜÈNCIA	Farcida per UE 07. Talla UE 19.	
COTA MÀX. / MÍN.		
INTERPRETACIÓ	Rasa estructura UE 07.	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 09	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Formigó	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 18. Cobreix UE 14. En contacte amb UE 07. Farceix UE 10. Se li lliura UE 18. Se li recolza UE 16.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,13 - 24,73	
INTERPRETACIÓ	Tancament perimetral de l' <i>Edifici Fantasma</i> .	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 10	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	NEGATIVA	
SEQÜÈNCIA	Farcida per UE 09. Talla UE 19.	
COTA MÀX. / MÍN.		
INTERPRETACIÓ	Rasa estructura UE 09.	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 11	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Pedra semitreballada amorturada amb ciment.	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 18. Cobreix UE 12. Tallat per UE 06, 10, 17. Se li lliura UE 18.	
COTA MÀX. / MÍN.	24,98 - 24,63	
INTERPRETACIÓ	Sòcol de pedra que ocuparia la part baixa del tancament, per sobre de la fonamentació UE 12 i immediatament per sota de la paret de maó	
DATACIÓ	1933-1939	

UE 12	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: morter de calç i sorra, graves, pedres de diversos tamanys i restes de material constructiu contemporani en encofrat perdut.	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 11. En contacte amb UE 14. Farceix UE 13. Tallat per UE 06, 17.	
COTA MÀX. / MÍN.	24,63 -	
INTERPRETACIÓ	Fonamentació del tancament perimetral del Edicle original.	
DATACIÓ	1933-1939	

UE 13	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	NEGATIVA	
SEQÜÈNCIA	Farcida per UE 12. Talla UE 19.	
COTA MÀX. / MÍN.		
INTERPRETACIÓ	Rasa estructura UE 12.	
DATACIÓ	1933-1939	

UE 14	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: morter de calç i sorra, graves, pedres de diversos tamanys i restes de material constructiu contemporani en encofrat perdut.	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 09. En contacte amb UE 12. Farceix UE 15.	
COTA MÀX. / MÍN.	24,73 -	
INTERPRETACIÓ	Fonamentació del tancament perimetral del Edicle original.	
DATACIÓ	1933-1939	

UE 15	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	NEGATIVA	
SEQÜÈNCIA	Farcida per UE 14. Talla UE 19.	
COTA MÀX. / MÍN.		
INTERPRETACIÓ	Rasa estructura UE 14.	
DATACIÓ	1933-1939	

UE 16	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Maó massís + ciment	
SEQÜÈNCIA	Es recolza a UE 09. Farceix UE 17.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,01 - 24,56	
INTERPRETACIÓ	Desaigua del <i>Bloc Fantasma</i> .	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 17	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	NEGATIVA	
SEQÜÈNCIA	Farcida per UE 16. Talla UE 11, 12, 19.	
COTA MÀX. / MÍN.		
INTERPRETACIÓ	Rasa estructura UE 16.	
DATACIÓ	1945-1946	

UE 18	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRAT: Sauló + Restes de material constructiu Contemporani	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 20. Cobreix UE 19. Es lliura a UE 05, 07, 09, 11.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,15 - 24,72	
INTERPRETACIÓ	Rebliment Contemporani.	
DATACIÓ	Posterior als anys 40 del s.XX.	

UE 19	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRAT: Terra argilosa marró amb restes de material constructiu Contemporani	
SEQÜÈNCIA	Cobert per UE 18. Tallat per UE 06, 08, 10, 13, 15, 17.	
COTA MÀX. / MÍN.	24,72 -	
INTERPRETACIÓ	Rebliment Contemporani.	
DATACIÓ	s.XX.	

UE 20	PASSEIG DE TORRAS I BAGES, 85-105. CASA BLOC.	CODI 005/21
DESCRIPCIÓ	ESTRUCTURA: Formigó	
SEQÜÈNCIA	Cobreix UE 18.	
COTA MÀX. / MÍN.	25,40 -	
INTERPRETACIÓ	Solera.	
DATACIÓ	Any 2008.	